

Ks. Henryk Skorowski

JAN PAWEŁ II

PAPIEŻEM PRAW CZŁOWIEKA

Wstęp

W rozwój problematyki praw człowieka na gruncie myśli społecznej Kościoła wiele ważnych i nowych elementów wnosi nauczanie Jana Pawła II. Już za życia był on nazywany papieżem praw człowieka¹. Takie twierdzenie jest w pełni uzasadnione, jeśli uwzględnić fakt, że niewiele jest takich dokumentów i przemówień, w których papież nie poruszałby tego tematu.

Analizy podjęte w niniejszej refleksji są próbą ukazania problematyki praw człowieka w nauczaniu społecznym Jana Pawła II. W tym miejscu podkreślić należy, iż rzeczą niemożliwą jest dokonanie takiej próby w jednej refleksji. Stąd też analizy te zostaną ograniczone do wydobycia specyficznych i nowych aspektów rzeczowej problematyki.

Godność człowieka podstawą praw ludzkich

Dla Jana Pawła II w zakresie problematyki praw człowieka tematem wiodącym jest zagadnienie godności człowieka jako osoby. Papież stoi na stanowisku, że wszelka analiza dotycząca praw człowieka „musi koniecznie wychodzić z tych samych przesłanek, mianowicie, że każdy byt ludzki posiada godność”². Szczególnie głęboką analizę godności osoby ludzkiej stanowi encyklika *Redemptor hominis*. Jakże zatem są w tym zakresie główne tezy Jana Pawła II?

Całą antropologię Jana Pawła II można sprowadzić do trzech twierdzeń: człowiek jest dwujędnią elementu cielesnego i duchowego, człowiek jest osobą, czło-

---

¹ Por. J. Majka, *Filozofia społeczna*, Warszawa 1982, s. 240.

² Jan Paweł II, Orędzie do Organizacji Narodów Zjednoczonych, 2.10.1979, [w:] Jan Paweł II, *Nauczanie społeczne*, t. 2, Warszawa 1982, n. 12.

wiek posiada osobową godność. Najistotniejszymi elementami antropologii Jana Pawła II są prawdy: o nadprzyrodzonej godności człowieka i równości wszystkich w ich godności³.

W tym miejscu należy postawić zasadnicze pytanie: co Jan Paweł II wnosi nowego do problematyki godności człowieka w jej relacji do praw człowieka? Przecież także jego poprzednicy, mówiąc o prawach człowieka, mówili o godności człowieka i dokonywali jej głębokiej analizy. Owo *novum* polega nie na tym, że Jan Paweł II, podobnie jak jego poprzednicy, uznaje godność osoby ludzkiej za podstawę praw człowieka⁴, ale że godność ta wyznacza w jego rozumieniu samą koncepcję tych praw. W świetle nauczania Jana Pawła II godność osoby ludzkiej wyznacza koncepcję absolutnych i integralnych praw człowieka. W tym właśnie tkwi *novum* nauczania papieża. Spróbujmy to przeanalizować.

Taka interpretacja godności osoby rzutuje ostatecznie na samą koncepcję praw człowieka. Nie ulega bowiem wątpliwości, że zagadnienie podstawy normatywnej, a więc to, jakim normom zawdzięczają one swoje istnienie, pozostaje w ścisłej zależności od samej koncepcji praw człowieka. Jeśli Jan Paweł II twierdzi jednak, że najgłębsze uzasadnienie praw człowieka dokonuje się w oparciu o najwyższą wartość osoby określanej pojęciem godności osobowej, to opowiada się tym samym za koncepcją absolutnych praw⁵. Wynika to z faktu, że godność osoby, jako podstawa normatywna, nie jest wynikiem umowy społecznej, historycznego rozwoju sił wytwórczych i stosunków społecznych, stanowienia władzy. Stąd też przysługujące człowiekowi prawa są prawami, których istnienie także nie zależy od ustanowienia jakiegokolwiek władzy czy społeczeństwa. W tym właśnie wyraża się koncepcja absolutnych praw człowieka. Są to prawa nadrzędne w stosunku do społeczeństwa i państwa, a także uprzednie w stosunku do nich.

Mówiąc o nauczaniu Jana Pawła II na temat praw człowieka, należy podkreślić, że godność osoby jest dla papieża nie tylko wyznacznikiem koncepcji absolutnych praw człowieka, ale także koncepcji integralnych praw. W nauczaniu Jana Pawła II odnajdujemy trzy generacje praw: wolnościowe, społeczne i solidarnościowe. Papież jednak bardzo mocno akcentuje ich jedność i integralność. Wszystkie one stanowią w nauczaniu Jana Pawła II nierozzerwalną jedność, co w praktyce oznacza, że są niepodzielne i tak samo ważne. W ten sposób można mówić, że Jan Paweł II głosi tzw. koncepcję integralnych praw człowieka⁶. Integralność oznacza zatem nierozzerwalną jedność wszystkich praw należnych osobie ludzkiej. Wspomniana

³ Por. Jan Paweł II, Orędzie do Organizacji Narodów Zjednoczonych, dz. cyt., n. 9.

⁴ Por. Jan Paweł II, Wolność religijna podstawą praw ludzkich. Orędzie do Sekretarza Generalnego ONZ, 2.12.1978, [w:] Jan Paweł II, *Nauczanie społeczne*, t. 2, dz. cyt., s. 53.

⁵ Por. Jan Paweł II, Orędzie do Organizacji Narodów Zjednoczonych, dz. cyt., n. 12.

⁶ Por. Jan Paweł II, *Chcesz służyć sprawie pokoju – szanuj wolność. Orędzie na XIV Światowy Dzień Pokoju 1 I 1981. Tekst polski*, Warszawa 1981, n. 2, 3.

integralność w koncepcji praw człowieka Jana Pawła II pozostaje w ścisłej relacji z godnością osoby. Za integralnością tych praw przemawia przede wszystkim ich wynikanie z godności człowieka. Dla papieża godność człowieka jest niepodzielna. Zatem nauka o prawach człowieka uznająca, że wypływają one z godności, musi stwierdzić, że tworzą one jedność mimo zachodzących między nimi różnic, że są niepodzielne, tak jak niepodzielna jest godność człowieka⁷.

Za integralnością praw przemawia też w nauczaniu Jana Pawła II ich funkcja. Jest ona także związana z godnością osoby ludzkiej. Zasadniczą funkcją tych praw jest ochrona i zabezpieczenie godności każdego człowieka we współczesnej mu rzeczywistości społeczno-polityczno-gospodarczo-kulturowej. Zabezpieczenie zaś godności człowieka może i faktycznie dokonuje się poprzez zapewnienie wszystkich praw: wolnościowych, społecznych i solidarnościowych. Trudno bowiem mówić o ochronie człowieka w jego godności bez np. odpowiedniej egzystencji, bez posiadania pracy będącej źródłem utrzymania człowieka, bez własności będącej podstawą bytu, bez dostępu do dóbr kultury itp. To znaczy bez zagwarantowania człowiekowi praw społecznych i solidarnościowych⁸. Jest to o tyle istotne, iż niejednokrotnie we współczesnej rzeczywistości uważa się, że jedynie prawa wolnościowe służą zabezpieczeniu godności osobowej człowieka. Tymczasem pełna ochrona godności osoby domaga się zagwarantowania człowiekowi wszystkich bez wyjątku praw. Stąd też Jan Paweł II głosi koncepcję integralnych praw człowieka. W świetle tej koncepcji kryje się zatem przeświadczenie, że wszystkie generacje praw stanowią w istocie nierozdzielną jedność, są niepodzielne i tak samo ważne, mimo zachodzących między nimi różnic.

Godność osoby jako wyznacznik absolutnej i integralnej koncepcji praw człowieka jest pierwszą specyficzną cechą nauczania Jana Pawła II na temat praw człowieka. W tej kwestii papież wnosi zatem istotny wkład w rozwój problematyki praw człowieka. Godność człowieka jako osoby jest już nie tylko podstawą praw, ale wyznacza samą jej koncepcję.

Katalog praw człowieka

Istotny wkład w problematykę praw człowieka wnosi także Jan Paweł II poprzez to, co możemy określić „katalogiem praw człowieka”. Na podstawie jego dokumentów i przemówień można sporządzić pewien katalog praw, które uważa on za najważniejsze. Zalicza do nich następujące prawa: do życia, do wolności i bezpieczeństwa osobistego, do wyżywienia, do odzienia, do mieszkania, do opieki

⁷ Por. Jan Paweł II, *Chcesz służyć sprawie pokoju...*, dz. cyt., n. 3.

⁸ Por. Jan Paweł II, *Orędzie do Organizacji Narodów Zjednoczonych*, dz. cyt., n. 13.

zdrowotnej, do odpoczynku i rozrywki, do wolności słowa, do nauki i kultury, do wolności myśli, sumienia i wyznania, do wyznawania własnej religii indywidualnie i zbiorowo, publicznie i prywatnie, do wyboru określonego stanu lub zawodu, do założenia rodziny przy zapewnieniu warunków koniecznych do rozwoju życia rodzinnego, do pracy i własności, do godziwych warunków pracy i do sprawiedliwego wynagrodzenia za pracę, do zebrań i do zrzeszania się, do swobodnego poruszania się i do podróżowania wewnątrz i na zewnątrz własnego kraju, do narodowości i do miejsca zamieszkania, do uczestnictwa w życiu politycznym i do swobodnego wyboru ustroju politycznego państwa, do którego się przynależy, do życia w pokoju, zdrowym środowisku, do rozwoju⁹.

Zasadniczo sam katalog praw człowieka Jana Pawła II nie różni się szczególnie od katalogu podanego przez Jana XXIII. Można jednak odnaleźć w tym wykładzie nowe prawa, np. prawo do bezpieczeństwa osobistego, do godziwej rozrywki, do narodowości, do swobodnego wyboru ustroju politycznego. Nie w tym jednak tkwi nowa myśl i nowe elementy. Można tu wydobyć dwa elementy, które stanowią rzeczywiste *novum*.

Pierwszy dotyczy szczególnej troski o prawo do życia. Mówiąc inaczej, temu prawu Jan Paweł II poświęca najwięcej miejsca i poddaje je najgłębszej interpretacji. Wynika to z faktu szczególnego zagrożenia prawa do życia we współczesnej rzeczywistości. W encyklice *Evangelium vitae* papież stwierdza: „Głoszenie to [szacunku do życia] staje się szczególnie naglące dzisiaj, gdy lęk budzą coraz liczniejsze i poważniejsze zagrożenia życia ludzi i narodów, zwłaszcza życia słabego i bezbronnego. Obok dawnych, dotkliwych plag, takich jak nędza, głód, choroby endemiczne, przemoc i wojny, pojawiają się dziś plagi nowe, przybierające nieznaną dotąd formy i niepokojące rozmiary”¹⁰. U podłoża wszelkich zagrożeń ludzkiego życia tkwi, zdaniem Jana Pawła II, źle pojęta wolność: „Znaczna część opinii publicznej usprawiedliwia przestępstwa przeciw życiu w imię prawa do indywidualnej wolności i wychodząc z tej przesłanki domaga się nie tylko ich niekaralności, ale wręcz aprobaty państwa dla nich, aby móc ich dokonywać z całkowitą swobodą”¹¹. Stąd też problematyka prawa do życia stanowi szczególnie przedmiot nauczania Jana Pawła II. Nauczanie to idzie w trzech kierunkach. Pierwszy z nich dotyczy próby ukazania rzeczywistej wartości ludzkiego życia.

W świetle nauki Jana Pawła II życie zajmuje centralne miejsce w całokształcie dóbr człowieka. Jest ono fundamentalną wartością człowieka jako osoby. Istotę chrześcijańskiego orędzia życia papież ukazuje w drugim rozdziale encykliki *Evangelium vitae*. Jego analizy mają uzasadnić tezę o życiu jako dobru fundamen-

⁹ Por. Orędzie do Organizacji Narodów Zjednoczonych, dz. cyt., n. 13.

¹⁰ Jan Paweł II, *Encyklika „Evangelium vitae”*. *Tekst polski*, Warszawa 1995, n. 3.

¹¹ Jan Paweł II, enc. *Evangelium vitae*, n. 4

talnym człowieka. Biblia zarówno w wymiarze Starego, jak i Nowego Testamentu w sposób jednoznaczny – zdaniem papieża – potwierdza, iż życie człowieka jest dobrem. W pierwszej kolejności świadczy o tym odrębność życia, które otrzymuje człowiek, od życia wszelkich innych stworzeń. I chociaż człowiek jest istotą tkwiącą w całokształcie świata, a tym samym w jakimś sensie z nim spokrewnioną, to jednak jest w świecie „objawieniem Boga, znakiem Jego obecności, śladem Jego chwały”¹². W praktyce oznacza to, że człowiek jako osoba jest wartością najwyższą, tzn. obdarzony jest najwyższą godnością, zakorzenioną w wewnętrznej więzi łączącej go z Bogiem. Potwierdza to zdaniem Jana Pawła II „prymat człowieka nad rzeczami: są one jemu podporządkowane i powierzone jego odpowiedzialności, podczas gdy on sam pod żadnym pozorem nie może być zniewolony przez swoich bliźnich i jakby zredukowany do rzędu rzeczy”¹³.

O wartości, tzn. godności człowieka, świadczy jednak nie tylko odrębność przekazu życia i jakościowa różnica pomiędzy człowiekiem a światem, ale także wyposażenie człowieka w jemu tylko właściwe władze duchowe. Życie bowiem ofiarowane człowiekowi przez Boga jest darem, dzięki któremu Bóg udziela czegoś z siebie stworzeniu¹⁴. Chodzi zatem o całą sferę duchową człowieka. To właśnie dzięki tej sferze duchowej, którą Bóg obdarza człowieka, życie jest czymś więcej niż tylko istnieniem w czasie: „jest dążeniem ku pełni życia; jest załącznikiem istnienia, które przekracza granice czasu”¹⁵.

Najgłębsza prawda o życiu ludzkim, zawarta już na kartach Starego Testamentu, zostaje jak gdyby dopowiedziana do końca w osobie Jezusa Chrystusa. Zdaniem Jana Pawła II życie, które Chrystus przyniósł ludziom, nie może być sprowadzone wyłącznie do istnienia w czasie, ponieważ polega ono na tym, że człowiek zostaje zrodzony przez Boga, aby mieć udział w pełni Jego miłości¹⁶.

W ten sposób osiąga swój szczyt chrześcijańska prawda o życiu. Zdaniem Jana Pawła II godność życia nie wynika tylko z jego źródła, czyli z faktu, że pochodzi od Boga, ale także z jego celu, jakim jest przeznaczenie człowieka do komunii z samym Bogiem¹⁷.

Z prawdy o świętości życia ludzkiego wynika w sposób oczywisty zasada jego nienaruszalności głoszona przez Jana Pawła II. Zasada ta z jednej strony zakazuje niszczenia życia, z drugiej zaś strony nakazuje jego bezwzględne poszanowanie. Można zatem powiedzieć, że życie w nauczaniu Jana Pawła II jest wartością zajmującą podstawowe miejsce w całej hierarchii ludzkich wartości. Z tego wynika

¹² Jan Paweł II, enc. *Evangelium vitae*, n. 34.

¹³ Jan Paweł II, enc. *Evangelium vitae*, n. 34.

¹⁴ Por. Jan Paweł II, enc. *Evangelium vitae*, n. 34.

¹⁵ Jan Paweł II, enc. *Evangelium vitae*, n. 34.

¹⁶ Por. Jan Paweł II, enc. *Evangelium vitae*, n. 36.

¹⁷ Por. Jan Paweł II, enc. *Evangelium vitae*, n. 38.

niezbywalne prawo do życia, którego nikt człowiekowi nie nadaje, ale które narzuca się z siłą oczywistości aksjologiczno-normatywnej ze względu na osobową godność. Wydobycie przedmiotowej treści prawa do życia stanowi drugi nurt nauczania Jana Pawła II na temat tego prawa.

Zdaniem papieża jego szczegółowa treść nie wyraża się tylko i wyłącznie w stwierdzeniu nietykalności życia ludzkiego, ale jest o wiele bogatsza. W jego treść wchodzi zarówno sama nietykalność życia, jak i jakość zdrowia, warunków bytowych człowieka i to wszystko, co w jakikolwiek sposób warunkuje życie i zdrowie¹⁸.

Trzeci nurt nauczania Jana Pawła II w zakresie prawa do życia dotyczy ukazania tych zjawisk, które we współczesnym świecie godzą w prawo do życia. Chodzi o zjawiska i działania stojące w sprzeczności z przysługującym człowiekowi prawem do życia. Są to działania mające charakter bezpośredniego niszczenia życia, przede wszystkim: zabójstwa, ludobójstwa, samobójstwa, przerywanie ciąży, manipulacje i doświadczenia na ludzkim embrionie, eutanazja. Jasną ocenę tych zjawisk daje Jan Paweł II w encyklice *Evangelium vitae*, klasyfikując je jednoznacznie w kategoriach zła: „nie powinno to dziwić, ponieważ zabójstwo ludzkiej istoty, która jest obrazem Bożym, stanowi grzech szczególnie ciężki”¹⁹. I tak na przykład o przerywaniu ciąży papież mówi: „przerywanie ciąży jest – niezależnie od tego, w jaki sposób zostaje dokonane – świadomym i bezpośrednim zabójstwem istoty ludzkiej w początkowym stadium jej życia”²⁰. Z kolei o eksperymentach na embrionie ludzkim Jan Paweł II mówi:

wykorzystywanie embrionów i płodów ludzkich jako przedmiotu eksperymentów jest przestępstwem przeciw ich godności istot ludzkich, które mają prawo do takiego samego szacunku jak dziecko już narodzone i jak każdy człowiek. Na takie samo potępienie moralne zasługuje także praktyka wykorzystywania embrionów i płodów ludzkich jeszcze żywych – czasem wyprodukowanych specjalnie w tym celu w drodze zapłodnienia w próbówce – już to jako materiału biologicznego do wykorzystania, już to jako źródła organów albo tkanek do przeszczepów, służących leczeniu niektórych chorób²¹.

Także „modna” dziś eutanazja oceniona zostaje w sposób jednoznaczny: „w zgodzie z Magisterium moich Poprzedników i w komunii z Biskupami Kościoła Katolickiego, potwierdzam, że eutanazja jest poważnym naruszeniem Prawa Bożego jako moralnie niedopuszczalne dobrowolne zabójstwo osoby ludzkiej”²².

¹⁸ Por. Jan Paweł II, enc. *Evangelium vitae*, n. 54.

¹⁹ Jan Paweł II, enc. *Evangelium vitae*, n. 55.

²⁰ Jan Paweł II, enc. *Evangelium vitae*, n. 58.

²¹ Jan Paweł II, enc. *Evangelium vitae*, n. 63.

²² Jan Paweł II, enc. *Evangelium vitae*, n. 65.

W drugiej kolejności są to te działania, które co prawda nie mają charakteru bezpośredniego niszczenia życia, ale stanowią istotny czynnik jego zagrożenia. Chodzi tu o zjawiska: terroryzmu, tortur, naruszania całości psychofizycznej człowieka, nieludzkich warunków życia i pracy itp.²³

Drugi nowy element w zakresie katalogu praw człowieka dotyczy tak zwanej indywidualizacji i uniwersalizacji praw człowieka. W czym się to wyraża?

Indywidualizacja zdaniem ks. Franciszka Mazurka „wyraża się w tym, że zajmuje się położeniem różnych kategorii osób i prawami im przysługującymi”²⁴. Stąd też Jan Paweł II w swoim wykładzie dotyczącym praw człowieka zajmuje się nie tylko prawami ogólnie, ale prawami: dzieci, matek, młodzieży, rolników, emigrantów, gastarbeiterów, inteligencji, bezrobotnych, upośledzonych, chorych itp.²⁵

Obok indywidualizacji praw człowieka w nauczaniu społecznym Jana Pawła II występuje łączenie ich, czyli tzw. uniwersalizacja. Pojęcie to oznacza, że prawa przysługujące osobie ludzkiej jako jednostce w wykładzie papieża łączone są z prawami określonych społeczności, takich jak: rodzina, naród, społeczność państwowa²⁶. Stąd też szeroki wykład praw rodziny, narodu, państwa i in.²⁷

Charakteryzując nauczanie Jana Pawła II na temat praw człowieka, należy także podkreślić, iż w nauczaniu tym szczególne miejsce zajmuje prawo do wolności religijnej. Można powiedzieć, że nauczanie to idzie w kierunku ukazania wolności religijnej jako prawa naczelnego, a nawet więcej, jako podstawy wszystkich innych praw wolnościowych przysługujących człowiekowi. Jan Paweł II w Orędziu do Sekretarza Generalnego ONZ z 2 grudnia 1978 roku, podejmując to zagadnienie, stwierdza: „Mam tu na myśli sprawę swobody wiary religijnej, która jest podstawą wszystkich innych swobód i jest nierozzerwalnie związana z nimi wszystkimi ze względu na samą godność przysługującą osobie ludzkiej”²⁸. Uzasadnienie tego poglądu idzie po linii podkreślenia, iż podstawową wartością człowieka, sięgającą najgłębszych jego wymiarów, sfery najbardziej osobistej, bo duchowej, jest stosunek człowieka do Boga wyrażający się w przekonaniach religijnych. Z tego duchowego wymiaru człowieka biorą początek dopiero inne wymiary jego wielkości²⁹. Tutaj człowiek doświadcza także i przeżywa, że jest prawdziwie wolny przez

²³ Por. Jan Paweł II, enc. *Evangelium vitae*, n. 65.

²⁴ F. Mazurek, *Prawa człowieka w nauczaniu społecznym Kościoła*, Lublin 1991, s. 111.

²⁵ Por. Jan Paweł II, *Chronić dziecko dla dobra społeczeństwa*, [w:] Jan Paweł II, *Nauczanie społeczne*, t. 2, dz. cyt., s. 91–93; Jan Paweł II, *Encyklika „Laborem exercens”*. *Tekst polski*, Warszawa 1981, n. 21, 22, 23.

²⁶ Por. F. Mazurek, *Prawa człowieka...*, dz. cyt., s. 114.

²⁷ Por. Jan Paweł II, *Nie ma innej drogi do człowieczeństwa jak przez rodzinę*, [w:] Jan Paweł II, *Nauczanie społeczne*, t. 3, Warszawa 1984, s. 152; Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptor hominis”*, Rzym, 4.03.1979, n. 17.

²⁸ Jan Paweł II, *Wolność religijna podstawą praw ludzkich...*, dz. cyt., s. 52.

²⁹ Jan Paweł II, *Chcesz służyć sprawie pokoju...*, dz. cyt., s. 25.

fakt uznania i przeżywania transcendencji swego istnienia w stosunku do świata i Boga, a także że wolność jest zawsze wolnością człowieka uczynionego na obraz i podobieństwo Boga. A zatem „uwolnienie od niesprawiedliwości, od strachu, od przymusu, od cierpienia, nie służyłoby niczemu, gdyby człowiek pozostał niewolnikiem w głębi serca... W ten sposób pełna wolność człowieka zasadza się na głębszej płaszczyźnie: na płaszczyźnie otwarcia się na Boga”³⁰. Wolność zatem w tej najbardziej intymnej, wewnętrznej i duchowej sferze jest jak gdyby najgłębszym wymiarem i najwyższą formą wolności, nierozzerwalnie związanej z człowiekiem, a ponieważ dotyka ona relacji do Boga, jest wolnością religijną. W tym właśnie sensie wolność religijna, jako najgłębszy wymiar wolności człowieka, staje się podstawą innych wolności i swobód.

Głębsza analiza wolności religijnej w nauczaniu Jana Pawła II pozwala wnioskować, iż jej związek z prawami człowieka sięga jeszcze dalej, to znaczy że jest ona nie tylko podstawą innych wolności, ale wszystkich w ogóle praw osoby ludzkiej. Stanowisko takie jest wprost wyrażone w tytule Orędzia Jana Pawła II do Sekretarza Generalnego ONZ z 2 grudnia 1978 roku: „Wolność religijna podstawą praw ludzkich”. Uzasadnienie tak daleko idącego związku opiera się na zagadnieniu godności osoby ludzkiej i zakorzenionej w niej wolności.

Powszechnie wiadomo, iż Kościół za podstawę i źródło praw ludzkich przyjmuje godność osoby³¹. Do natury zaś osoby posiadającej swoją godność należy wolność, która jest jak gdyby jej znakiem rozpoznawczym. Jan Paweł II, mówiąc o wolności, która jest jego zdaniem najbardziej widoczną cechą człowieka, idzie w swoich przemyśleniach jeszcze dalej, stwierdzając, iż jest ona „źródłem, z którego płynie godność ludzka; jest wzniosłym znakiem obrazu Bożego w człowieku (KDK 17). Została nam dana i udzielona jako nasze własne powołanie”³². Takie ujęcie każe widzieć wolność już nie tyle jako mającą swój fundament w godności, ile jako jej źródło, a przynajmniej jako jej element konstytutywny. Wolność człowieka nie jest zatem tylko konsekwencją posiadania przez osobę godności, ale jest ona jej elementem istotnym, konstytutywnym, w niej po prostu godność się wyraża. Ponieważ najgłębszym wymiarem wolności człowieka jest wolność religijna, dotykająca jego sfery duchowej, o czym była mowa wcześniej, ona sama jako źródło i element konstytutywny godności staje się podstawą praw osoby. W tym kontekście należy widzieć wolność religijną jako podstawę praw człowieka przysługujących mu z racji jego godności.

³⁰ Jan Paweł II, *Chcesz służyć sprawie pokoju...*, dz. cyt., s. 15–16.

³¹ Jan Paweł II, *Wolność religijna podstawą praw ludzkich...*, dz. cyt., s. 51–52.

³² Jan Paweł II, *Wolność religijna podstawą praw ludzkich...*, dz. cyt., s. 52.

Zakończenie

W podsumowaniu należy stwierdzić, że nauczanie Jana Pawła II wzbogaca tematykę praw człowieka w dwóch elementach. Pierwszym *novum* jest fakt, że szeroko interpretowana godność człowieka wyznacza specyficzną koncepcję absolutnych i integralnych praw osoby ludzkiej. Drugim jest szczególna troska o prawo do życia oraz indywidualizacja i uniwersalizacja praw osoby, a także uznanie prawa do wolności religijnej jako podstawy wszystkich praw. Są to elementy, które stanowią istotny wkład Jana Pawła II w rozwój problematyki praw człowieka w nauczaniu społecznym Kościoła.

Abstract

John Paul II as the Pope of Human Rights

In summary, it should be said that the teaching of John Paul II enriches the subject of human rights in two elements. The first novelty is the fact that human dignity interpreted broadly defines specific concept of absolute and integral human rights. The second novelty is the special care for the right to human life, the individualization and universalization of the rights of the person and the recognition of the right to religious freedom as the basis of all rights. These are the elements that constitute an important contribution of John Paul II in the development of human rights in the social teaching of the Church.